

KAPellen en kruisen

nummer 42

april 2009

Contactdag 2009 in Hoensbroek

Op zaterdag 18 april vindt de contactdag 2009 van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg (SKKL) plaats. Het bestuur van de SKKL heeft de contactdag enkele jaren geleden in het leven geroepen, als een jaarlijkse ontmoeting met de lokale organisaties en veldwerkers die onmisbaar zijn voor het behoud en onderhoud van de monumentjes van vroomheid in Limburg.

Grote St Janskerk Hoensbroek
Foto: Jan Jansen

Tijdens het programma worden de aanwezigen bijgepraat over de belangrijkste ontwikkelingen, bestaat er ruimte om in een informele sfeer bij te praten en nieuwe contacten te leggen en wordt telkens een boeiende presentatie of rondleiding verzorgd.

Deze keer vindt de contactdag in het Zuid-Limburgse Hoensbroek plaats.

Het programma ziet er als volgt uit:

- 12.30 uur Ontvangst met koffie en vla in hotel Amicitia aan de Markt van Hoensbroek
- 13.00 uur Informatieve bijeenkomst onder leiding van Koos Swinkels, voorzitter van de SKKL
- 14.00 uur Bezoek aan de Kleine St Janskerk van Hoensbroek
Gids: Bernard Grothues,
bestuurslid van de heemkundevereniging van Hoensbroek

- 15.00 uur Bezoek aan de Grote St Janskerk van Hoensbroek
Gids: Sander van Daal,
freelance architectuurhistoricus, die tijdens zijn rondleiding speciale aandacht zal besteden aan de kruiswegstaties en een aantal andere schilderijen die zijn gemaakt door de kunstenaar Jean Thoolen.

De nog jonge heemkundevereniging van Hoensbroek treedt op als gastheer.

Alle lokale organisaties ontvangen voordien een uitnodiging (waarin staat aangegeven hoe men zich kan aanmelden).

*Ed van Gelder
Wiel Oehlen*

Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Swalmerstraat 100
Postbus 470
6040 AL Roermond

Telefoon
(0475)386 781

E-mail
skkl@bisdom-roermond.nl

Website
www.kruisenenkapellenlimburg.nl

Bank
57.62.20.159
(IBAN: NL58 ABNA 05762 20 159)

Doel
De stichting,
verbonden met het
Bisdom Roermond,
is als overkoepelende organisatie sinds
1954 actief betrokken bij de zorg voor
kruisen en kapellen in Limburg.

Doelstelling is het adviseren
en stimuleren van lokale
groeperingen en particulieren.

De stichting adviseert op het
gebied van restauratie en
onderhoud, alsmede bij het oprichten
van kruisen en kapellen.

Kapellen en Kruisen
is een uitgave van de Stichting
Kruisen en Kapellen in Limburg

Redactie
B.H.H. Brader (*eindredactie*)
W.J.H. Oehlen

Donateurs
minimaal € 25,- per jaar

Abonnementen
€ 10,- per jaar

ISSN 1875-1644

provincie limburg

**HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG**

BISDOM ROERMOND

Een mosterdzaadje?

Wat achter de schermen gebeurt, blijft doorgaans verborgen. Iedereen, die in een bestuur van een vrijwilligersvereniging meedraait, zal dat herkennen. Niet, dat er in achterafkamertjes zo nodig van alles bekookstofd moet worden, maar wel, dat allerlei werk als vanzelfsprekend en zonder veel spektakel wordt uitgevoerd. Bij de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg is dat niet anders.

Koos Swinkels

Uit de grote massa van dat soort zaken wil ik graag eens de ontwikkelingen toelichten, die verder reiken dan de provinciegrenzen. Er is genoeg reden voor.

Toen de stichting in de aanloop van haar 50-jarige bestaan in 2004 startte met een inventarisatie van alle kruisen en kapellen binnen de provincie, wist ze niet voor honderd procent zeker, waaraan ze begon. Dat is maar goed ook, want anders zou die inventarisatie wel eens afgeblazen kunnen zijn! Dat ze toch werd uitgevoerd – met de onvolkomenheden die bij een dergelijk gigantisch project onvermijdelijk binnensluipen – heeft zij mét de publicatie van het boek *Monumenten van vroomheid. Kruisen, kapellen en vrijstaande heiligenbeelden in Limburg* gezorgd voor een grote opwaardering van dit kleine religieuze erfgoed. Deuren gingen open, en allerlei contacten werden gelegd.

De bestaande goede verstandhouding met de Monumentenwacht Limburg heeft toen geleid tot een projectmatige aanpak van de verdere inventarisatie, eerst in Noord- en Midden Limburg, en vorig jaar in het zuiden. Dat gebeurde met dank aan het provinciebestuur, dat het belang onderschreef en financieel steunde. Het werk trok de belangstelling van onze Vlaamse burens, en via een Euregionaal project is vorig jaar in de omgeving van Leuven een aanzet gemaakt om ook tot een inventarisatiemodel te komen. Verder werd in Roermond tijdens een bijeenkomst met onze stichting overlegd over het opzetten van een vrijwilligerssysteem, waarbij werd gekeken naar de Limburgse praktijk.

Momenteel is een en ander verder uitgebreid, onder de leiding van de Monumentenwacht Limburg. Halverwege dit jaar start het volgende Euregionaal project, dat wordt gesteund door de Nederlandse provincies Limburg en Noord-Brabant, en door Vlaams Brabant, Vlaanderen en Belgisch Limburg. Waar een inventarisatie al niet toe kan leiden!

De hoofdzaken van dit laatste project richten zich op een aantal doelen. Instandhouding is vanzelfsprekend heel belangrijk, maar ook de promotie en de vermarkting, zoals dat tegenwoordig heet. In een volgende aflevering van dit tijdschrift zult u er meer over lezen.

Koos Swinkels,
voorzitter Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Veldboeketje

Kruisen en kapellen hebben in de loop der eeuwen vele schrijvers, dichters en troubadours geïnspireerd. In de vaste rubriek 'Veldboeketje' ruimen wij een plekje in voor een romanfragment, gedicht, liedtekst, legende of enkele spreuken; geïnspireerd op de ontelbare monumentjes van vroomheid in het Limburgse landschap. Deze keer een sfeervolle beschrijving van de hand van mevrouw I. Nulens-Zéguers van een Sacramentsprocessie, zoals die in haar jeugd feestelijk door de straten van haar dorp trok.

... na de hoogmis de processie zou uittrekken ...

Foto: Jan Jansen (Nuth)

'In het Zuid-Limburgse dorp waar ik opgroeide, was de Sacramentsprocessie eind juni altijd een hele belevenis. Heel de dorpsgemeenschap was erbij betrokken. De kerk kreeg een goede beurt, reliekschrijven en vaandels, symbolen op het baldakijn (d'n hemel), dat eerbiedig boven de priester met Ons Heer gedragen zou worden, alles moest er piekfijn uitzien. Tevoren had meneer pastoor op de scholen aangewezen welke meisjes als 'bruidje' in de processie mee mochten lopen en welke kinderen bijzondere taken kregen, zoals het dragen van het Lam Gods of een bord met een spreuk. Het maagdenkoor oefende avond aan avond met de dorpsharmonie, onder de bezielende leiding van de dirigent. En elke dorpswijk werkte vol ijver aan zijn kapelletje. Het waren betrekkelijk eenvoudige kapellen, uit grote mergelblokken gebouwd, met piepkleine raampjes opzij, een simpel altaar en een smeedijzeren hekje ervoor. Heel de zomer stond er wel een veldboekje voor het Mariabeeld in het kapelletje op de hoek van onze straat. Soms duurde het een paar dagen voordat verwelkte bloemen door verse werden vervangen, maar toch, geregeld werd ervoor gezorgd dat alles er goed uitzag. En dan, in de week voor Sacramentszondag, werd het kapelletje helemaal schoon gemaakt, een losliggende dakpan werd vastgezet, het houtwerk kreeg een verfje, de glas-in-lood-venstertjes straalden nadat er energiek een zeem over was gehaald, er kwam een schitterend wit kleed op het altaar. De gevel werd gesierd met dennegroen en gele en witte papieren rozen.

In de tuinen in de buurt werden de mooiste bloemen geplukt om het altaar te sieren en daarvoor, op de grond, werd met gekleurd krijt en zand een prachtig mozaïek gelegd. En op zaterdagavond liep menige buurtbewoner tijdens zijn avondwandeling nog even langs het kapelletje, waar het nu stil was en alles wachtte tot het grote moment waarop Ons Heer voorbij zou komen. Morgenvroeg, als de zon weer stralend zou schijnen en na de hoogmis de processie zou uittrekken. Vreemd eigenlijk, in mijn herinnering scheen op Sacramentszondag altijd de zon. Langs de route stonden vlaggetjes: rood-wit, geel-wit, blauw-wit, groen-wit en voor de huisdeuren waren kleine altaartjes opgesteld. Bij de kapelletjes hield men halt, het koor zong een Marialied, de verzamelde buurtbewoners zeiden eerbiedig de gebeden en knielden neer voor de zegen. Dan kwam het moment waarop de kleine kinderen met spanning wachtten: de saluutschoten (kamerschoten). En de processie trok verder, zingend, spelend, biddend, iets van de wijding achterlatend bij het kapelletje, waarvoor 's middags de kinderen weer zouden spelen en waarlangs tegen de avond groepjes dorpsgenoten zouden komen wandelen. Welk kapelke zou er het mooiste gesierd zijn?'

*I. Nulens-Zéguers
(uit: Monumenten en landschappen in Zuid-Limburg,
onder redactie van H. Halbertsma, Ton Koot,
J.J.M. Timmers, U.E.E. Vroom)*

Kent ook u teksten (romanfragmenten, gedichten, liedteksten, legenden of spreuken) die volgens u in deze rubriek thuishoren? Stuur ze – mét bronvermelding – op naar: Wiel Oehlen, Swier 47, 6363 CL Wijnandsrade.

De volkscultuur, niet weg te seculariseren?!

Deel 1

Toen we in Herten "ons" Jacobuskapelletje wilde gaan bouwen, waren de reacties heel divers.

"Nu nog een kapelletje bouwen in deze post-moderne en volop gesecculariseerde tijd?" om een van die stemmen kort samen te vatten.

"Prachtig! Ik beleef het echt als een bescherming van onze buurt!" ... luidde heel tegengesteld deze cri-du-coeur van een mevrouw, die er pal tegenover woont.

De verlichte moderne mens, tegenover de volksvrome. En daartussen "ons" Jacobuskapelletje. Kan dat, ook nog lang na de dag van vandaag, een 'ontmoetingsplek' zijn voor die twee?

Zijn wegkruisen en -kapellen louter nostalgie, relictten uit een voltooid verleden tijd?

De Jacobskapel in Herten, die in 2008 door de schrijver van dit artikel nabij zijn woning werd gebouwd.

Volksreligie

Ter gelegenheid van de 40-dagentijd (zoals we heden ten dage de Vasten noemen) schreef de Belgische kardinaal Godfried Danneels in het Jaar onzes Heren 2008 een boeiend essay over de volksreligie¹.

Alle ontwikkelingen op maatschappelijk en kerkelijk gebied ten spijt, zo zegt de kardinaal, is het opvallend dat de volksreligiositeit (o.a. te herkennen in

de onaflatende stroom bezoekers aan kleinere en grotere pelgrimsplaatsen) blijft "bloeien".

En dat komt, zo legt hij uit, omdat volksreligie van nature levensnabij is: "ze moet niet bij het leven gebracht worden zoals 'geleerde' liturgie. Ze zit verweven in het leven, in hart en gevoel, in handen en voeten."² "De volkscultuur, zo schrijft hij verder²,

heeft haar eigen karakteristieken. Ze laat zich leiden door gevoel, meer dan door ideeën; ze is spontaan en niet beredeneerd, ze leeft van intuïtie en niet van argumenten. Sentiment is haar veel meer waard dan ideeën, en passie haalt het op planning.

Volkscultuur

Volkscultuur is ook de cultuur van mensen die niet kunnen bogen op

rijkdom: ze missen de rijkdom van het geld, maar ook van stand en prestige, van relaties, van macht en comfort. Ze zijn arm op alle gebieden die maatschappelijk aanzien kunnen verschaffen. Maar ze zijn rijk aan andere schatten. Ze staan heel dicht bij de bronnen van het leven, bij de macht van diepe vitale impulsen. Ze willen vooral leven. Ze hebben primaire, maar authentieke en ware reacties, ze hebben veel praktische zin, beoefenen spontaan de solidariteit en zijn wars van woorden of theorieën. Ze denken niet na: ze doen. Ze hebben veel simpele stemmingen en simpele gevoelens. Ze beminnen en haten en beide heftig. Ze voelen intuïtief de diepte aan van vele dingen. De religie (...) maakt deel uit van hun leven zoals de zuurstof in de lucht of het zout in het zeewater."

Diepe religiositeit

En dan constateert de kardinaal heel terecht en tegelijkertijd opmerkelijk: "Niet dat de volksmens zou leven buiten de moderne wereld, die gekenmerkt wordt door stress, haast, technische hoogstandjes, genotsdrang of luxe. Maar onderhuids leeft bij de volksmens diepe religiositeit. Die zelfs nog groeit in onze tijd. (...) Ze volgt de avonturen van het leven: ze is daar, telkens wanneer er iets gebeurt in het leven: geboorte, huwelijk, lijden en dood. Die volksliturgische gevoeligheid is diep verbonden met de natuur, met heilige plaatsen, bronnen, grotten, met de geschiedenis: 'Hier zijn mijn ouders ook altijd gekomen'; en

met de tijden van het jaar: Kerstmis, Pasen, Pinksteren, Maria Hemelvaart, Allerheiligen en Allerzielen."

Aperitief

In een lezing die de kardinaal afgelopen jaar in de Sint Jan te Maastricht wijdde aan dit onderwerp sprak hij met veel waardering over deze volksreligiositeit. Hij zei het te betreuren, dat er vanaf de zestiger jaren van de vorige eeuw heel vaak zo laatdunkend over is gesproken; het werd afgedaan als iets primitiefs. Daardoor heeft de volksmens zich niet meer serieus genomen gevoeld, niet meer opgenomen in de taal en de rituelen van "de grote liturgie". En dat is jammer, want, zo zei hij: "De volksreligiositeit is het aperitief dat de mens appetijt geeft op van het hoofdgerecht".

Hoofdgerecht

Het hoofdgerecht is de ontmoeting met het Woord Gods in Jezus Christus middenin de wederwaardigheden van het leven... en zich van daaruit geroepen weten, uitgedaagd om in solidariteit met de mensen-rondom dat Woord gestalte te geven in het leven van alle dag. Die stap, die grote stap, van volksreligie naar "de grote liturgie" oftewel, zoals kardinaal Danneels het noemt, "het evangeliseren" van die diepgewortelde volksreligiositeit is voor de volksvrome mens vaak te vlug, te elitair of te rationeel gezet. De volksvrome mensen hebben zich niet meer kunnen herkennen in de

voor hen veelal té beredeneerde godsdienstigheid van na Vaticanum II. Want, ofschoon juist Vaticanum II een verloren gegaan evenwicht tussen hart en hoofd probeerde te herstellen, sloeg her en der de slinger door naar de andere kant: te veel hoofd en te weinig hart. En de volksvrome mens heeft juist zo'n behoefte aan de taal van het hart die voor hem direct toegang geeft tot het mysterie van het leven!

Evangeliseren

Maar waarom is dat dan goed, het evangeliseren van de volksreligiositeit? Gun de volksvrome mens toch zijn, ook al is dat een eenvoudig geloof! Het antwoord op deze vraag zullen we trachten uiteen te zetten in het volgende nummer van ons tijdschrift.

Voor onze streken zijn wegkapellen en -kruisen exponenten van onze eeuwenoude volkscultuur en de daarin verankerde volksreligiositeit. Deze exponenten willen we graag behouden, maar dan zullen we toch moeten proberen om ze boven het magische en het nostalgische uit te tillen en ze al die gesecculariseerde moderne voorbijgangers laten 'smaken' als aangename 'aperitieven', die hen 'hongerig' maken naar de 'hoofdmaaltijd'.

Wim Clout

1 Danneels, p.8

2 Danneels, p.10ev

Tot het bestuur van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg is toegetreden Wim Clout. Zijn sympathie voor kruisen en kapellen kwam onder meer tot uitdrukking door het bouwen in Herten van een kapelletje. Hij zal op afzienbare termijn de archiveriswerkzaamheden van Harrie Knoors gaan overnemen.

Afscheid van Vera Hamers

Op 2 maart nam het bestuur van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg afscheid van bestuurslid Vera Hamers. Door het verschijnen van haar boek 't Kapelke in 1999 en haar afstuderen op kapellen in Zuid-Limburg het jaar erna kwam zij in beeld als kandidate om het bestuur te versterken. Nadat ze bij het toenmalige Monumentenhuis in Roermond kwam te werken, werd Vera Hamers in 2002 daadwerkelijk lid.

Zij zette zich in voor het boek en de tentoonstelling rond het gouden jubileum van de stichting in 2004, regelde zaken bij het opzetten van de website en kwam als eerste met powerpointpresentaties over de Limburgse kruisen en kapellen. Een belangrijke laatste activiteit was het mede opzetten van de succesvolle dvd, die vorig jaar uitkwam.

Haar werk als beleidsambtenaar monumentenzorg zowel in Maastricht als in Margraten slokte echter steeds meer tijd op. Dat heeft onvermijdelijk geleid tot haar vertrek. "Het was een moeilijke keuze, want het thema kapellen is voor mij vergelijkbaar met een eerste liefde, en dat gevoel gaat nooit meer over", aldus Vera Hamers.

Bij haar afscheid werd zij met dank voor haar inzet in het zonnetje gezet. Voorzitter Koos Swinkels stelde tot zijn spijt vast, dat met het vertrek van Vera Hamers buiten het verlies van haar kwaliteiten ook de enige vrouwelijke inbreng binnen het stichtingsbestuur verdwenen is.

Voorzitter Koos Swinkels overhandigt aan Vera Hamers een aandenken aan haar bestuurslidmaatschap.

Een aantal bestuursleden kijkt toe:

vlnr Jos Jenniskens, Harrie Knoors, Wiel Oehlen, Herman Willems en Jac Ritzen.

De Hagenaar

"Mijn vrouw en ik wonen in Den Haag en het bevalt ons daar uitstekend. We hebben het wel allebei erg druk. Ik zit op de Rotary en heb mijn kennissen op Sociëteit De Witte. Sedert ik met pensioen ben doe ik het wel wat rustiger aan. Ik heb nog een paar commissariaten, maar besteed de meeste tijd aan wat ik maar de culturele sector zal noemen. Zo zit ik in het bestuur van het Museum Meermanno aan de Prinsessegracht en doe wat bij het Museum Mesdag, dat soort dingen.

Mijn vrouw gaat om de andere dag met een paar vriendinnen golfen. Ik zelf kom wat minder vaak op de golfbaan, misschien een keer per week. We golfen bij de Koninklijke Haagsche Golf & Country Club in Wassenaar. Het voordeel van die club is, dat er niet iedereen komt. Je bent toch meer met mensen van je eigen soort onder elkaar.

Voor de echte ontspanning hebben we een boerderij in Limburg. Ik heb die een paar jaar geleden gekocht en mijn chauffeur Nico heeft dat gebouw aardig opgeknapt. Zelf ben ik niet zo goed in dat handwerk, maar zo'n Nico, die heeft gouden handjes en die doet dat ook nog graag voor mij. Ik heb z'n gezin – ze hebben het niet breed – met Kerstmis een uitgebreid voedselpakket gegeven. Dat heeft me zeker € 150 gekost, hoewel mijn vrouw € 100 genoeg vond. Maar zo ben ik dan, hè. Als ik wat voor een ander kan doen

Daar in Limburg woont naast ons een boertje met zijn vrouw, die ik gevraagd heb op ons huis te passen, als we er niet zijn. Het zijn simpele mensen, die altijd blij zijn, als wij er weer aankomen.

Voor hun huis hebben ze een kapel staan, een Mariakapelletje. De boerin zet daar regelmatig bloemen in en de boer harkt zaterdags de grond rondom aan. Hoewel ik zelf niet zo van het geloof ben, vind ik wat zij doen toch wel aardig. Het hoort er zo helemaal bij.

Laatst moest dat kapelletje wat opgeknapt worden. De buurman doet dat dan zelf met een paar mensen uit de buurt, van die eenvoudige lieden, die alles kunnen. Ze zijn een week bezig geweest en hebben de kapel opnieuw gevoegd en daarna weer wit gekalkt. Ik heb ze € 25 gegeven om de kosten van de gebruikte materialen te dekken. Je wilt toch ook je deel bijdragen.

Ik kon wel merken, dat ze mijn bijdrage geweldig vonden."

Een nieuw corpus voor het kruis aan de Bisschop Lindanussingel in Roermond

In maart 2008 werd het corpus van het kruis aan de Bisschop Lindanussingel te Roermond zodanig aan stukken geslagen, dat het onherstelbaar was. Sindsdien staat het kruis er gehavend bij. Slechts één hand is nog aanwezig van het keramisch corpus, dat in 1954 werd gemaakt door de kunstenaar Jules Rummens (1905-2000). Onlangs kreeg de beheerder van de Roermondse kruisen en kapellen, de Stichting RURA, het aanbod van de Roermondse kunstenaar Paul Vincken om gratis een nieuw corpus te maken. Uiteraard werd dat genereuze aanbod graag aanvaard, want RURA had er geen middelen voor.

Wie is Paul Vincken?

Paul Vincken (1952) is een geboren Roermondenaar¹. Aan de Roermondse LTS volgde hij de opleiding reclameschilderen.

Paul Vincken aan het werk.

Op zijn twaalfde jaar sneed hij echter al zijn eerste beeld uit hout. Kennelijk zat het kunstenaarschap in de genen. Na zijn schildersopleiding bracht zijn vader hem in contact met atelier St. Joris in Beesel. Hier werd hij toevertrouwd aan de zorgen van de Roermondse kunstenaar Piet Schoenmakers, die hem vakkundig begeleidde en stimuleerde. Hij werkte er verder samen met belangrijke kunstenaars uit binnen- en buitenland. Toen de directie van St. Joris besloot om zich helemaal te gaan toeleggen op materialen voor de bouw en de

kunstafdeling te sluiten, stond Paul van de ene op de andere dag op straat. Dat was voor hem aanvankelijk moeilijk, maar achteraf gezien is hij van mening dat dit het beste is dat hem heeft kunnen overkomen. Hij had inmiddels voldoende bagage om zich te vestigen als zelfstandig kunstenaar.

Eigenzinnigheid

Maar het kunstenaarspad gaat niet over rozen. Paul heeft moeten knokken voor zijn erkenning.

Dankzij zijn eigenzinnigheid en doorzettingsvermogen is hij daarin geslaagd. Typerend voor Paul is zijn uitspraak: *'Er zijn kunstenaars die hun klanten naar de mond praten. Dat doe ik niet. Concessies aan mijn creativiteit zit er niet in. Ook niet als ik niets verkoop.'*²

Sinds 1982 heeft hij zijn eigen atelier aan de Molenweg 41 in Roermond, vlak bij het kruis waarvoor hij nu een nieuw corpus gaat maken. Schrijver dezes had het genoeg door Paul en zijn vrouw te worden ontvangen om een kijkje te nemen in zijn atelier, zijn kunst te bewonderen en het wordingsproces van het corpus te aanschouwen.

Lijnvoering

Al snel bleek ik in Paul een aangenaam causeur te hebben ontmoet. Met een spetterend enthousiasme praat hij honderduit over zijn kunst en kunst in het algemeen. Zijn liefde gaat vooral uit naar keramiek, dat hij een prachtig en spontaan materiaal noemt. Zijn beelden, voornamelijk vrouwenfiguren, combineert hij vaak met roestvrijstaal of andere materialen. Het zijn, en dat is Paul's 'handelsmerk', allemaal ranke figuren. Prachtige lijnvoering en van een aangename, oogstrelende eenvoud. Kunstrecensent Wim van der Beek zegt hierover: *'Trefzekere lijnvoering en elegante vormgeving leveren ranke gestalten op die de ruimte vullen met gratie en onontkoombare aanwezigheid'*. Als je onder het genot van een kop koffie je blik laat dwalen door zijn woonruimte, ontdek je nog andere kwaliteiten van

Paul. Interieuronderdelen als zelfgemaakte tafels en schilderstukken tref je er aan naast zijn beelden van keramiek en brons. Sterker nog, je loopt er over zijn kunst in de vorm van veelkleurige vloertegels.

Het corpus

Maar dan breekt het spannende moment aan, we gaan naar zijn atelier. Van onder een groot zeil komt het corpus in wording tevoorschijn.

Het nieuwe corpus.

Weer die ranke vormgeving, maar toch ook weer net iets anders. Dit wordt een corpus, de kruisplek aan de Molenweg - Bisschop Lindanussingel waardig! Hij laat zich ontvallen, dat hij vannacht niet kon slapen, omdat er allerlei ideeën en beelden rond het corpus door zijn hoofd speelden. Om drie uur in de nacht is hij daarom maar opgestaan en aan de slag gegaan tot twee uur in de namiddag van de volgende dag. Tot even voor mijn komst dus.

De Stichting RURA mag zich straks gelukkig prijzen met een corpus van deze gedreven kunstenaar.

Harrie Knoors

¹ Gegevens ontleend aan: Peter Munnix, Paul Vincken rolde spelenderwijs in de kunst. In: Spiegel van Roermond. Jaarboek voor Roermond, uitgave RURA 1998, bl. 87 e.v. Brochure Paul Vincken sculptures.

² Zie noot 1, bl. 87

Inzegening van Mariakapel Bosserhof in Echt

Op maandag 8 december 2008 waren 's middags om twee uur velen aanwezig om de plechtige inzegening bij te wonen. Na een welkomstwoord door de voorzitter van de Stichting Kruisen en Kapellen Echt werd de kapel geopend door Joep Brentjens, leerling van de afdeling bouwtechniek van het Connect College te Echt.

Hij overhandigde het slot met de sleutel aan mevrouw Jeanny Schulpes-Gerrits en droeg op deze wijze de verzorging van de kapel aan haar over. Zij plaatste daarna het Mariabeeldje, dat na de afbraak door haar moeder was bewaard, in de kapel. Hierna werden de kapel en het beeldje plechtig ingezegend door pastoor R. Kanke van de Sint Landricusparochie.

Voorzitter Lei Theelen aan het woord, waarna pastoor Kanke de kapel zal inzegenen

Na de inzegening zong de 10-jarige Mark Schoenmakers een liedje, dat hij speciaal voor deze gelegenheid had gemaakt:

't Kepélke bie Bosserhaof

*Dao stuijt ein nuuj kepélke
naeve de waeg*

*'t is t'r gekómme neet vöör mich allein
mer vöör de luuj van 't Echter landj.*

*'t stuijt t'r vöör de doer van mien laeve
bie de laan van Bosserhaof.*

*Hieël vööl luuj kómme hie
vöör ein gebedje*

*en ein bleumke bie Maria in 't kepélke
bie de laan van Bosserhaof.*

*De luuj van 't Echter landj zeen bliej
met 't kepélke*

bie de laan van Bosserhaof.

De hoeve Bosserhof

De hoeve Bosserhof was al in 1550 eigendom van de Paters Kartuziers te Roermond, die er een halfer oftewel halfwinner aanstelden. In de periode dat de Kartuziers de hoeve in bezit hadden, werd zij de Carthuysershof genoemd. In de Franse periode, omstreeks 1795, werden de goederen van het klooster in beslag genomen en werd de hoeve verkocht aan een particulier. In de archieven wordt de naam Carthuysershof vervangen door Bosserhof.

De hoeve werd verpacht aan Joannes Op de Coul en Maria Elizabeth Smeets. Waarschijnlijk is deze familie ook de stichter van de kapel, die al op topografische kaarten van rond 1830 wordt aangegeven. Aangenomen mag worden dat de kapel tussen 1820 en 1830 is gebouwd. Zij kan natuurlijk ouder zijn, maar dat is tot op heden niet aangetoond. Ook de reden waarom de kapel nabij de hoeve Bosserhof werd gebouwd is niet bekend.

Bos

De hoeve ontleent haar naam waarschijnlijk aan het feit dat ze werd omgeven door bos.

Gedurende de 80-jarige oorlog werden in de omgeving van de hoeve veel eiken gekapt voor de versterking van het vestingstadje Stevensweert. Zo is in de loop der eeuwen het gebied helemaal ontbost.

Na 1850 wordt Bosserhof verpacht aan de familie Moors uit Stevensweert. Het gezin van Hendrik Hubert Moors, gehuwd met Maria Catharina Hoeijmakers, heeft als laatste land-bouwersfamilie op Bosserhof gewoond en het kapelletje in stand gehouden. Uit dit huwelijk werden geboren Maria Helena (Lena) en Joannes Albertus (Sjang).

Afbraak en herbouw

Na 1970 werd de geheel vervallen kapel afgebroken. Het Maria beeldje dat er in stond is door de familie van Hendrik Hubert Moors (met name door Lena Moors) bewaard. Lena was gehuwd met Piet Gerrits.

Na het overlijden van Lena Gerrits-Moors op 26 december 1992 werd het Mariabeeldje door haar dochter (Jeanny Schulpes-Gerrits) bewaard.

Zij plaatste het bij de inzegening op maandag 8 december 2008 in de prachtig herbouwde kapel. Voor haar moeder Lena Gerrits-Moors heeft de kapel en vooral het Mariabeeldje veel betekenis gehad.

Zij heeft altijd gehoopt dat de kapel nog eens herbouwd zou worden. De kapel zal voortaan door haar dochter Jeanny Schulpes-Gerrits worden onderhouden.

*L. Theelen
voorzitter Stichting
Kruisen en Kapellen Echt*

Het oorspronkelijke Mariabeeldje

IKL knot lindeboom bij St. Corneliuskapel in Margraten

De markante lindeboom bij de St. Corneliuskapel tussen Terhorst en Terlinden in de gemeente Margraten is onlangs geknot door medewerkers van de stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg, IKL. In het midden van de jaren tachtig werd de boom aan de Voerenstraat voor het laatst geknot. De knotbeurt van de prachtige veldboom vindt plaats vanwege de viering van het vijftig jarig jubileum van het kapelletje op de laatste zaterdag van juli volgend jaar.

De linde nog in volle glorie

Genezing

De kapel werd in 1959 in augustus door de pastoor van Noorbeek ingezegend ter nagedachtenis aan de genezing van mevrouw Slenter-Scheepers, de grootmoeder van de huidige mede-eigenaar P. van der Heijden uit Wijlre. Daarmee werd een belofte ingelost, gedaan toen de zieke vrouw ter bedevaart toog naar de kerk van Schin op Geul. Hier is sinds 1859 een bedevaartsoord vanwege de aanwezigheid van relikwieën van de heilige Cornelius. Deze heilige van de boeren en het hoornvee wordt ook als patroon aangeropen tegen zenuwziekten, krampen, oorkwalen en epilepsie. Als dank voor de genezing bouwde de familie hierop de kapel onder de lindeboom.

Lindebomen

Lindebomen fungeren al eeuwenlang als markante herkenningstekens in het landschap. Op heel veel plekken in het open landschap staan ze als herdenkingsboom en oriëntatiepunt. Dat was overigens al bij de Kelten en de Germanen het geval, die heilige eigenschappen toeschreven aan de geest van Freya, die in de boom zou huizen. Om die reden werd de boom dan ook als beschermer aangeplant bij huizen, bronnen en kerken. Daarnaast maakten mensen voordat de raffinage van suiker zijn entree maakte, dankbaar gebruik van de honing die bijen haalden uit deze drachtboom.

Bakens

Dit eeuwenlange relatie tussen de mens en deze boom heeft zich altijd voortgezet. We zien deze karakteristieke "bakens" dan ook nog her en der op devotieplekken als veldboom terug. Zo vinden we lindes, alleenstaand of in driehoeksverband terug bij de weg- en veldkruisen. Eeuwenlang hebben mensen zich dus voor hun gemoedsrust en geestelijk welzijn gericht tot dit soort plekken. Maar de bomen staan ook vaak, zoals ook hier tussen Terlinden en Terhorst als oriëntatiepunt bij kruisingen en splitsingen. Naast de religieuze en cultuurhistorische betekenis zijn de bomen overigens het hele jaar door, mede door de afwisselende verschijningsvorm in belangrijke mate bepalend voor de sfeer en de beleving van het landschap.

Baby

Overigens onderhoudt de huidige eigenaar van de kapel al zijn hele leven al een persoonlijke band met het kapelletje, de boom en het omringend groen. Als baby van acht maanden was hij op de armen van zijn moeder aanwezig bij de inzegening van de kapel. Daarna is de plek hem altijd blijven trekken.

Met veel toewijding zorgt de mede-eigenaar nu al 40 jaar eigenhandig voor dit erfgoed van de familie.

50-jaar

Medewerkers van IKL hebben een hoogwerker ingezet bij het zware knotwerk. Na het afzagen van de taken loopt het loof van de boom dit voorjaar weer uit, zodat het geheel, de kapel en de boom tijdens de familieviering rond het 50-jarig bestaan van de Corneliuskapel op de laatste zaterdag van juli er verzorgd uit zullen zien.

De linde na de snoeibeurt

De Lambertuskapel van Reuver

Onlangs had ik een gesprek met de 81-jarige mevrouw Jeanne van Kraay-Apeldoorn. Zij groeide op in Reuver en ik sprak met haar onder andere over de prachtig gerestaureerde Lambertuskapel (waarover in de vorige editie van 'Kapellen en Kruisen' nog een mooi verslag kon worden gelezen).

In haar jeugd werd de kapel met bloemen verzorgd en elke dag geopend en gesloten door de familie Blomen die er vlakbij woonde. De kapel was overdag altijd open. De kinderen uit het dorp speelden geregeld op de zandbergen in de buurt en gingen dan ook vaak veldboeketjes naar het kapelletje brengen. Tijdens kerkelijke feestdagen werd er meestal een H. Mis opgedragen en de processies trokken natuurlijk altijd langs de Lambertuskapel, waar dan een rustpunt was. Als er in een buurt iemand ernstig ziek was, deed de hele buurt in de kapel mee aan een noven, om zo beterschap voor de zieke af te smeken.

Enkele jaren geleden, tijdens de jaarlijkse 'zussendag' van de familie Apeldoorn, werd uiteraard ook het kapelletje bezocht. De dames waren erg teleurgesteld over de verwaarloosde staat waarin zij hun kapel aantroffen.

Jeanne van Kraay-Apeldoorn publiceerde daar een gedicht over, met een suggestie voor vrijwilligers en/of Vutters om de boel op te gaan knappen.

Lambertuskepèlke

Vrieëdig 26 Juli haaje veur 'Zusjesdaag', oppe Ruiver dit kier. Den waere der altiëd herinneringe aan vruuger opgehaold, en zien veur weer efkes truuk in 't verleeje.

Sjmiddigs zien veur gaon wanjele, iers nao de merret wo veur allerlei bekende taegekwame.

Daonao nao de Berke, en van dao oët nao 't Lambertuskepèlke. Det haaj veur mich altiëd 'n extra aantrekkingskrach.

Wie dök zien veur dao vruuger neet ter baejvaart nao toegeloupe

as der emes in de buurt erg krank waas en oug in de oerlog veur de vrede gebaejd?

Maar wat ein desillusie wie ich det noë zoog!

Op de ierste plaats waas 't gesjlaote, en alles zoë öngerkömme, de traptraeje kôs ze nag amper zeen van 't önkroëd.

Foei, Ruiver, sjaamp geur uch neet öm zö'n sjoën sjtökske nostalgie zoë te laote verroepzakke?

Is der oppe Ruiver gen Heemkunde of cultuur vereiniging die dao get aan kenne doon?

Of angesj: vitale Vutters, pak uch de sjoefel, sjöp en de herk, 'ne pot verf veur de deur, en haaj det sjoën sjtökske

Ruiver aan de Maas in iëre!

As 't klaor is kôm ich kiekel!

Jeanne van Kraay-Apeldoorn

'Oppe Ruiver geit alles'! De plaatselijke Vutters gingen dus aan de slag, met het in de vorige editie van dit blad gepubliceerde eindresultaat.

Jeanne van Kraay-Apeldoorn had geschreven 'As 't klaor is, kôm ich kiëke'. Dat bezoekje resulteerde in een tweede gedicht, waarin zij de vrijwilligers op een mooie manier bedankte voor het geleverde werk en het prachtige resultaat.

Wim van Diepen

Lambertuskepèlke

Oppe Ruiver is get sjoëns gepresteerd
Oos Lambertuskepèl is gerenoveerd
Jaore loog die d'r verwaarloosd derbiëj
En wie gaer kwame veur vruger toch altiëd hiëj
As der emes krank waas in oos buurt
Waerde veur door Lambertus trouw verhuuërd
Maonde waerde der hiëj hiel hël aan gewerk
Door vriewilligers, 'ne gäs man sjterk
De Ruiver ken bliëj zien mit wat hiëj is gerealiseerd
Det waerd door idderein erg gewaardeerd
Nieje vloer, nieje rame en de moëre gepleisterd
De ingang dae jaorelangk door
önkroëd waerde geteisterd
Noë is de entree ein lus öm te zeen
Men geit veur ein gebedje weer gaer door de kneen
En koestert die fijne herinneringe
Toen veur hiëj nag ter baejvaart ginge
Oug aan de mindervalide is hiëj gedach
'ne Prachtige paad is daoveur aangelay
Alles uig weer zo sjoën en vertrouwd
Sinds oos geleefde kapèl is verbouwd
Ein bank öm efkes van 't oëtzich te genete
Van de kaoreblome die hiëj de grönjd oët sjete
Zönger de rös en de sjtilte te verbraeke
Geit men hiëj gaer weer ein kaerske opsjtaeke
Ein sjtökske nostalgie kwaam
oppe Ruiver weer toet laeve
En dao wöl ich gaer commentaar op gaeve

Jeanne van Kraay-Apeldoorn

Nieuw wegkruis in Castenray

Op zaterdag 4 oktober 2008 werd door pastoor Huub van Horne op de hoek van de Tunnelweg/Roffert te Castenray een nieuw wegkruis ingezegend. Het memoriekruis, dat blijvend moet herinneren aan het 75-jarig bestaan van de parochie van de H. Matthias en aan het Jaar van het Religieus Erfgoed, is geplaatst op initiatief van de Stichting Heemkundig Genootschap Castenray. Het kruis komt van de zolder boven de garage van de pastorie. Wellicht heeft het vroeger op het kerkhof gestaan. Het corpus is een kopie van het houten corpus dat voorheen aan het kruis op de hoek Castenrayseweg/Klein Oirlo hing. Dit houten corpus staat nu op het priesterkoor in de Castenrayse kerk. De kopie werd enkele jaren voor de viering van het 50-jarig jubileum van de parochie van de H. Matthias gemaakt door Emely Gossens-van Bragt.

Een aantal jaren geleden is de Stichting Kruisen en Kapellen in de gemeente Venray begonnen met het vervangen van de kruisbeelden.

Er kwamen vrijwel overal kruisbeelden van kunsthars te hangen. Deze zijn door de hardheid van het materiaal veel vandalismebestendiger. Het kruisbeeld van Emely Gossens werd bij het heemkundig genootschap afgeleverd en wordt nu dus weer in gebruik genomen.

Castenrayer Jan Weijs heeft het zwaar beschadigde kruis helemaal opgeknapt en ook het kruisbeeld kreeg van hem weer een mooie kleur. Dagenlang is hij bezig geweest om er iets prachtigs van te maken en mede dankzij hem wordt de betreffende locatie een markant religieus punt, een herinnering aan een belangrijke gebeurtenis en een monument van vroegere volksdevotie.

Traditie

Tijdens de inzegening vertelde heemkundevoorzitter Jan Strijbos in zijn openingswoord over de lange traditie van veldkruisen en kapellen, die het katholieke zuiden van ons land kent. Deze kruisen werden om verschillende redenen geplaatst, bijvoorbeeld ter bescherming van veldgewassen, uit dankbaarheid voor een verkregen gunst of om te herinneren aan een bepaalde gebeurtenis. De mensen hechtten veel waarde aan deze kruisen en kapellen. *'Als men vroeger zo'n kruis passeerde, nam men netjes de pet of hoed af en men groette Onze Lieve Heer. Soms knielde men neer om een kort gebed te prevelen*

en steevast werden er verse bloemen bij het kruis gezet', aldus Strijbos.

De Castenrayse heemkundestichting heeft met de locatie van het nieuwe kruis een bewuste keuze gemaakt. *'Vroeger werd de Roffert de Kleine Lijkweg genoemd, omdat overledenen uit de buurt via deze weg naar het kerkhof in Oirlo werden vervoerd. Ook stond hier bij sacramentsprocessies een rustaltaar en de oude eik, waaronder het kruis staat, vormde de grens tussen de vroegere gemeente Oirlo en de gemeente Venray', zo wist de heemkundevoorzitter te melden.*

St. Franciscus

Pastoor Huub van Horne refereerde voor de inzegening aan het feit dat juist 4 oktober, het feest van St. Franciscus en Werelddierendag, uitgekozen was om het wegkruis in te zegenen. Aan de vele kinderen vertelde hij dat St. Franciscus in 1224 een visioen had,

waarin hij droomde over de kruisiging van Jezus Christus. Hij ontwaakte uit zijn droom met de stigmata, de vijf wonden van Jezus door de kruisiging, op zijn eigen lichaam.

Dierenknuffels

Na de inzegening van het kruis werden ook de door de kinderen bij het nieuwe wegkruis neergelegde dierenknuffels gezegend. Vervolgens werd een bloemenhulde aan de gekruisigde Christus gebracht, waarbij alle kinderen een bloemetje bij het kruis legden.

Daarna was het de beurt aan Koos Swinkels, voorzitter van de Stichting Kruisen en Kapellen in de gemeente Venray, om de aanwezigen toe te spreken. Hij memoreerde onder meer het feit dat er in de provincie Limburg jaarlijks nog verschillende wegkruisen herplaatst en nieuw geplaatst worden.

Jan Weijs

In zijn slotwoord dankte Jan Strijbos allen die hebben bijgedragen aan de realisering van dit mooie wegkruis, waarbij hij een applaus vroeg voor Jan Weijs die vele uren heeft besteed aan de constructie van het nieuwe wegkruis. En daarmee kwam er een einde aan deze inzegeningssceremonie, die muzikaal werd opgeluisterd door het Kinderkoor Cajeko en een groep muzikanten van de Fanfare Dorpsklank.

*Jan Strijbos
voorzitter, stichting Heemkundig
Genootschap Castenray*

Limburgs mooisten (7)

Het 'Moordkruis van Putbroek'

In 1953 was ik met de verkennergroep St. Hubertus uit Nuth op kamp in Putbroek in de toenmalige gemeente Echt. Tijdens deze kampdagen heb ik het Moordkruis van Putbroek voor het eerst gezien en summier het verhaal gehoord van de brute moord door de plaatselijke jachtopziener en zijn zoon op een drietal stropers. Dit drama vond plaats in 1931, alweer meer dan driekwart eeuw geleden. Dit heeft toen grote indruk op ons jongens gemaakt.

Elke keer als mijn vrouw en ik in het Midden-Limburgse komen, dan maken wij op de thuisreis een omweg over Putbroek om de Calvarie-beeldengroep te zien, die op de plaats van het delict ter nagedachtenis is opgericht.

De beeldengroep is schitterend onderhouden en ligt aan de weg tussen Posterholt en Maria-Hoop.

De Calvariegroep

Ook als je het drama niet kent, maakt de Calvariegroep aan de bosrand indruk op de passanten.

Staatsbosbeheer heeft bij het 'Moordkruis van Putbroek' een bord geplaatst, dat verhaalt van dit drama (zie de foto).

Tekst en foto: Jan Jansen (Nuth)

Het tekstbord met het verhaal van de moorden.

De kapel in Heierhoeve

De buurtschap Heierhoeve (een aantal boerderijen en een kapel) tussen Blerick en Grubbenvorst, die moet wijken voor de aanleg van het industrieterrein Trade Port Noord, is ouder dan gedacht. De bebouwing stamt minstens uit de elfde of twaalfde eeuw, maar de buurtschap is al sinds 3000 voor Christus min of meer permanent in agrarisch gebruik. Recent zijn er opgravingen geweest die oude funde-ringen van boerderijen blootlegden.

Na de Tweede Wereldoorlog werd er in de buurtschap naast de spoorlijn Venlo-Eindhoven een kapel gebouwd, vernoemd naar Onze Lieve Vrouw van Fatima. De inwoners van de buurtschap onderhielden de kapel zelf. Hun gezinsbijdrage werd niet afgestaan aan de parochie O.L. Vrouw ten Hemelopneming in Grubbenvorst, maar gereserveerd voor de kosten van de erediensten in de kapel.

Laatste H. Mis

Voor kapel Heierhoeve in Grubbenvorst kwam op zaterdag 8 maart 2008, na 62 jaar, definitief een einde aan het houden van erediensten. Om 14.30 uur vond hier de laatste Heilige Mis plaats. Daarna wachtte in principe de slopershamer.

Maar Streekmuseum De Locht in Melderslo is de redding voor de kapel. Het streekmuseum wil de kapel overbrengen naar Melderslo.

De Locht hoopt het gebouw, dat eigendom van de gemeente Venlo is, te mogen verplaatsen.

"Het gebouw heeft een belangrijke rol gespeeld in de buurtschap en in de regio en het straalt ook de eenvoud van het platteland uit. Daarnaast heeft het streekmuseum een hele hoop devotionalia die in het gebouw een plekje zouden kunnen krijgen", aldus voormalig directeur Litjens.

De Onze Lieve Vrouw van Fatima-kapel.

Langs de spoorlijn Venlo – Eindhoven.

Ontmantelen

Een week nadat de allerlaatste Heilige Mis werd opgedragen in de Heierhoevekapel, zijn vrijwilligers van streekmuseum De Locht al ijverig begonnen met het ontmantelen van het altaar, beelden en banken.

De Onze-Lieve-Vrouw van Fatimakapel uit buurtschap Heierhoeve krijgt in Melderslo een tweede leven.

Jos Jenniskens

De werkgroep Kruisen en Kapellen van Sittard

In deze serie doen plaatselijke organisaties uit de doeken, hoe zij georganiseerd zijn en hoe ze het klaarspelen om hun kruisen en kapellen te behouden.

Binnen de vereniging "Sittards Verleden" is een aantal werkgroepen actief, waaronder een bijzonder actieve op het gebied van 'Kruisen en Kapellen'. Een korte kennismaking.

De Sittardse werkgroep 'Kruisen en Kapellen' heeft als doelstelling het instandhouden en onderhouden van kleine religieuze/culturele landschapsmonumenten, het (her) oprichten van (nieuwe) monumenten, het administreren van deze elementen en het ontsluiten van eventuele (historische) gegevens en het – in samenwerking met de gemeente Sittard-Geleen – komen tot een gemeenschappelijk beleid voor wat betreft het behoud en onderhoud van deze elementen.

De werkgroep beperkt zijn activiteiten momenteel tot de oude stadskern van Sittard en Munstergeleen. In de toekomst hopen wij met de andere kernen van Sittard-Geleen en met het gemeentebestuur tot een samenwerkingsverband te komen, zodat er een doelgerichte organisatie ontstaat, die kan streven naar het behoud en de (eventuele) uitbreiding van de plaatselijke religieuze monumenten.

Naast onze werkgroep zijn binnen de gemeente Sittard-Geleen de heemkundeverenigingen "Geleen", "Bicht" en "De Lemborgh" actief op dit gebied bezig.

Het Bergerwegkruis in Sittard voor de renovatie.

Kruisen en kapellen

Deze kleine landschapselementen, oftewel uitingen van volksvroomheid, vormen voor Limburg een karakteristiek element in de steden, dorpen en landschappen. In vroeger tijden waren zij vooral een uiting van godsvrucht; vandaag de dag zijn zij daarnaast voor velen een onmisbaar element van ons cultureel erfgoed.

Waarschijnlijk ligt het ontstaan van dit soort devotieplekken rond het jaar achthonderd, na een oproep van Paus Leo III om op de plekken waar de mensen elkaar geregeld ontmoetten een kapel of kruis te plaatsen, als tegenwicht voor de heidense dodencultus in die tijd.

Aantallen

Om een idee te krijgen van het aantal kruisen en kapellen die in de gemeente Sittard-Geleen staan geregistreerd, volgt hierna een overzicht:

- Geleen circa 20
- Sittard (inclusief Broeksittard) 24
- Guttecoven 5
- Einighausen 8
- Munstergeleen 17
- Lindenheuvel 4
- Lutterade 2
- Ophoven 2
- Born (inclusief Grevenbicht) 17
- Limbricht 9

Er zullen misschien nog meer monumentjes zijn, die niet in deze lijst zijn vermeld. Daarnaast zijn de uitingen van geveldevotie (e.d.) niet in dit overzichtje opgenomen.

Veldactiviteiten

Een tweetal voorbeelden van de veldactiviteiten van onze werkgroep:

Het gerestaureerde kruis Lahrhof staat tegenover de Lahrhof aan de muur van de oude smidse. Vroeger kwam hier de processie van Broeksittard langs op een van de kruisdagen en was dit een rustaltaar. In het jaar tweeduizend is het kostbare houten corpus (uit de 17de eeuw) er vanaf gehaald en veilig in een plaatselijk museum ondergebracht. Door de inzet van velen is uiteindelijk een duurzame kopie gemaakt, die in september 2005 is ingezegend. Het bijhouden van de beplanting en het verfwerk geschiedt door de leden van onze werkgroep.

Het Pelzer- of Bergerwegkruis is in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw grondig opgeknapt, maar zoals een krantenbericht uit 1998 toont, maakten 'De Mander' zich toen al zorgen over de staat van onderhoud. Met vele lapmiddelen heeft men dit wegkruis tot 2007 onderhouden. Daarna is er een geheel gerestaureerd veldkruis neergezet. Ook hier draagt onze werkgroep zorg voor de beplanting en het onderhoud.

Inventarisatie

Door een zo compleet mogelijke inventarisatie en documentatie kan men komen tot een goed naslagwerk, waarin ook de historische achtergronden verwerkt kunnen worden. Voor deze inventarisatie kunnen wij beschikken over gegevens van het stadsarchief van de gemeente Sittard-Geleen, de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg en natuurlijk over de historische gegevens, die bij de vereniging "Sittards Verleden" aanwezig zijn.

Het Lahrhofkruis in Sittard

De verwaarloosde kruisweg bij het complex Watersley, dat in de verkoop staat. De Werkgroep spant zich om dit religieus monument te behouden.

Met een gezamenlijke 'kennisbank' kunnen al deze zaken beter en makkelijker beheerd en aangevuld worden.

Als werkgroep proberen wij problemen die wij in de praktijk tegenkomen te 'tackelen'. Dit zijn vragen die variëren van "Wie is de eigenaar" tot "Wat te doen bij groot onderhoud" of "Wat te doen als een straat wordt heringericht of een nieuw kruis wordt opgericht". Ook proberen wij elementen van geruimde graven te redden, om daarmee bijvoorbeeld vernielde kruisen te herstellen.

Tot slot wil ik benadrukken dat het van belang is dat in de diverse buurten het eigen initiatief een rol speelt en dat dit ook zo moet blijven. Ook is daarbij van belang dat er sociale controle wordt uitgevoerd, want het zal niet de laatste keer zijn, dat er vernielingen worden aangericht aan deze mooie, kleine monumentjes.

A. Morel

Sittards Verleden, Werkgroep Kruisen en Kapellen

Het oude kerkhof van de Kleine Sint Jan in Hoensbroek

Twee kerken midden in Hoensbroek. Je kunt ze niet mislopen, als je het centrum bezoekt. De Kleine Sint Jan bij de Markt en de Hoofdstraat en haar grotere broer op een steenworp afstand bij de Sint Janstraat zijn sferbepalend voor deze omgeving.

De Kleine Sint Jan was de eerste kerk in deze streek. Over het juiste bouwjaar verschillen de meningen. Men neemt aan dat de verheffing van Hoensbroek tot Heerlijkheid in 1388 de aanleiding is geweest tot de bouw van het kerkje. De muren zijn opgetrokken uit mergelblokken en enkele delen inclusief de sacristie bestaan uit baksteen. De sacristie die aan de zuidzijde tegen het koor is aangebouwd dateert uit 1725. Tussen 1400 en 1900 is de kerk geleidelijk aan groter geworden. Over de begraafplaats op het kerkhof rond de Kleine Sint Jan zijn nauwelijks aantekeningen gevonden.

Behalve het feit dat de parochie in 1390 verlof kreeg een eigen kerkhof te hebben, kennen we slechts een visitatierapport van 4 mei 1669, waarin de opmerking werd gemaakt dat tegen de voorschriften in de toegang tot het kerkhof niet met een poort was afgesloten.

Uit de kerkelijke registers van de 19de eeuw blijkt dat omstreeks 1839 het kerkhof werd omgeven door een levende haag, die in mei 1861 door een gemetselde muur werd vervangen. In een decreet van het bisdom werd de pastoor verplicht een begrafenisboek of overlijdensregister bij te houden.

In deze 'sterfakte' moesten volgens een voorschrift van omstreeks 1717 de burgerlijke staat van de overledenen worden vermeld, of men gehuwd dan wel weduwe of weduwnaar was en met vermelding van de naam van de man of de vrouw met wie men gehuwd was en de naam van de ouders als het een ongehuwde betrof. Deze voorschriften werden door de pastoors van Hoensbroek niet altijd even goed opgevolgd.

De Kleine St. Jan
Foto: Jan Jansen

Inventarisatie

Om het kerkhof hebben weinig mensen zich bekommerd. Er is weinig onderzoek gedaan naar de herkomst van de graven en grafstenen. Totdat in 1960 J. Bellonje van het Oudheidkundig Genootschap de graven van verschillende kerken en ook die van de Kleine Sint Jan heeft geïnventariseerd en de gegevens heeft gepubliceerd in de 'Publications'¹.

In 2002 volgde een verder onderzoek naar de bouwhistorie en de grafmonumenten door Jan Creusen en Bernard Grothues in 'Rondom de Kleine St.-Jan van Hoensbroek'², waarbij een verloren grafkruis (namelijk dat van Joannes Huschmans) werd teruggevonden.

Grafkruisen

Het blijkt dat van de honderden gedenktekens, grafmonumenten en herinneringskruisen, die in de loop der eeuwen hier zijn geplaatst nog slechts twintig grafkruisen op het kerkhof bewaard zijn gebleven. Alle nu nog aanwezige grafstenen zijn gehergroepeerd; dat wil zeggen dat de grafstenen niet meer overeenstemmen met de oorspronkelijke graven. Verder moeten wij constateren dat – op uitzondering na van vader en zoon Winandts – alle nabestaanden van de overledenen, begraven rondom de Kleine Sint Jan, zijn uitgestorven.

¹ Bellonje, J.: 'Genealogische en Heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Limburg' in: *Publications de la Société Historique et Archeologique du Limbourg 1960-1961*, p.106-107.

² Jan Creusen en Bernard Grothues: 'Rondom de Kleine St.-Jan van Hoensbroek'. *Bouwhistorie in perspectief, de grafmonumenten, kunstbezit, verhalen*. 2002.

Burgemeesters

Twee burgemeesters van Hoensbroek hebben ook hun rustplaats hier gevonden. Dat waren de burgemeesters Egidius Slanghen overleden in 1882 en Leonard Cremers overleden in 1889. De graftekens zijn verdwenen. Egidius Slanghen werd begraven 'links aan de voet van de toren van het oude kerkje'. Die precieze plaats weten we omdat pater Guillaume Vaessen, een andere bekende Hoensbroekenaar, in een brief uit 1958 zich de begrafenis van Slanghen nog kon herinneren.

Calvariescène

Het grafkruis van Nicolaus Winandts is bijzonder interessant vanwege de tekst en een 'hoofdversiering' die bestaat uit een calvariescène en een wapenschild waarop een schuine balk van linksboven naar rechtsonder met respectievelijk twee en een zogenaamde 'snallen', die men bij het optuigen van de paarden gebruikte. Datzelfde wapen vinden we even verderop terug op het grafkruis van zijn zoon, bijna onherkenbaar en in spiegelschrift. Het opschrift luidt: *'Hier ligt begraven der Wollachtbahrer Nicolaus Winandts ist In Gott Entschlaffen. Den 21. September Ao 1626: und die tugentreiche Mechtildis Meijers seine hausfraw starb Ao 16'*.

Familie Winandts

Nicolaus Winandts blijkt de stamgrootvader te zijn in de elfde generatie van de amateur-genealoog Jo Wijnen uit Landgraaf, die acht jaar lang gezocht had naar het graf van zijn voorouder en het hier vond op het kerkhof van de Kleine Sint Jan in Hoensbroek. Uit het familieonderzoek van Jo Wijnen is gebleken dat de naam Winandts in de kerkelijke doopboeken werd vermeld als Winandy. Deze naam werd later weer vertaald uit het Latijn in Winandts en Wijnen en daarbij werden verschillende schrijfwijzen gehanteerd. Nicolaus Winandts, waarschijnlijk afkomstig uit Amstenrade en Mechtilde Meijers waren pachters van de Wijngaardshof, die was gelegen op de linkerhoek van de Wijngaardsweg en de Terhoeveneweg tegenover de Rennemigstraat in het huidige industrieterrein De Koumen, waar nu

Heuts Automaterialen BV is gevestigd en waar de vermaarde Hoensbroekenaar Christiaan Quix in 1773 werd geboren. De familie was dus welgesteld, hetgeen wij al eerder uit het bezit van een grafkruis konden afleiden. Hoewel Nicolaus Winandts volgens het opschrift op de grafsteen een plek in zijn graf had gereserveerd voor zijn vrouw Mechtildis Meijers, is zij hier uiteindelijk niet begraven. Haar zoon Renerus heeft dit voorkomen.

Hij was een Augustijner-kannunik in de abdij van Rolduc en pastoor te Kerkrade van 1664 tot 1681. Op latere leeftijd verliet zij de Wijngaardshof en trok in bij haar zoon in Kerkrade. Daar overleed zij op 31 december 1667 op 85-jarige leeftijd. Renerus liet zijn moeder in de St. Lambertuskerk in Kerkrade begraven, in het koor aan de Evangeliekant van het hoofdaltaar.

Bernard Grothues

*Grafkruis Nicolaus Winandts en Mechtildis Meijers
Foto: Jan Jansen*

De kapel van Onze Lieve Vrouw van Rust in Pol

In Pol, een niet al te grote woonvlek gelegen tussen Wessem en Heel, stond sinds 1800 een kapel, die toegewijd is aan 'Onze Lieve Vrouw van Rust'. De kleine vierkante kapel, die ooit aan de oever van de Maas stond, was door de 'lijndrijvers' geschonken. Zij trokken met paarden de schepen over de Maas voort en wisselden in schippersherbergen de paarden en zochten daar verblijf voor de nacht. De paarden liepen over paadjes langs de Maas, de zogenaamde lijnpaden. Van de vijftiende tot de negentiende eeuw voeren de Maasschippers met trekschuiten over de Maas. De paarden trokken vanaf het jaagpad de schepen over de stroom. Op sommige plaatsen moesten de paarden en de schippers omwille van de vaargeul van oever wisselen. Dat gebeurde half badend of zwemmend.

De kapel van Onze Lieve Vrouw van Rust in Pol

Lijndrijvers

Ook in Pol was ooit een rustplaats en een schippersherberg met paardenstallen. De lijndrijvers schonken een kapelletje, dat voorzien was van een offerblok. Zij stopten er munten in voor een veilige overtocht en offerden voor de drijvers die de overtocht niet overleefden.

De kapel in Pol behoorde rond 1920 bij de boerderij van Reneer en Marie Brouns-Vermeulen op het adres Pol 1. Deze familie was in het bezit van de sleutel van de kapel en zorgde ook voor het onderhoud. De woonkern Pol bestond in die tijd uit slechts achttien huizen, die allemaal aan dezelfde kant van de weg lagen, met de voorgevel naar de Maas toe gericht.

Mariabeeld

Het vroegere Mariabeeld dat in de kapel stond is geschonken door schippers, die door de strenge winter van 1928-1929 met hun schepen heel lang ingevroren waren geweest boven de sluis in Panheel. Omdat het kapelletje van Pol bij hen zeer bekend en geliefd was, hebben zij in die tijd het Mariabeeld geschonken. Zij stopten regelmatig geld in het offerblok, waar de nu 91-jarige Cleo Gubbels uit Wessem, familie van Reneer Brouns, als 10-jarige jongen kaarsen voor liet branden. Ook zette hij er regelmatig bloemen neer en onderhield hij de kapel samen met zijn zussen Toos en Lia.

In de oorlogsjaren 1940-1945 is het beeld bij de familie Geenen in Pol terecht gekomen.

Ontgrinding

Het kapelletje is verwoest en na de bevrijding weer opgebouwd. Door de ontgrinding, die hier vele jaren later plaatsvond, moest het kapelletje verdwijnen. Mathieu Gubbels uit Heel heeft in het begin van de jaren 60 van de baggermaatschappij gedaan gekregen, dat deze ergens anders een nieuw kapelletje opbouwde.

Het Mariabeeld, dat voor de nieuwbouw in het kapelletje had gestaan, is op verzoek van pastoor Coumans door de heer Engelen uit Pol naar Wessem gebracht, omdat Pol in die tijd tot de gemeente Wessem behoorde en niet tot Heel. Het heeft er toen een plaatsje gekregen in de nieuwe pastorie te Wessem.

Verplaatsing

Door planologische ontwikkelingen stond de kapel na een aantal jaren helemaal weggedrukt op het eind van een doodlopende weg. Omdat het niet meer in het zicht stond, kwam bijna niemand er langs en wisten velen zelfs niet meer dat er een kapelletje was.

De gemeente Heel, waar Pol inmiddels toe behoorde, vond het belangrijk dat het kapelletje op een meer centrale plaats kwam te staan en besloot in overleg met de inwoners de kapel te verplaatsen naar het plantsoen naast de woning op het adres Pol 18.

Op vrijdag 29 september 2006 is het opnieuw ingezegend door pastoor Egelie.

De 91-jarige Cleo Gubbels uit Wessem

Jos Gubbels

Faits divers

Kruisbeeld in Gronsveld

Als verwoed amateur-fotograaf ben ik ook gefascineerd door kruisbeelden, die overal in het Limburgse Land aanwezig zijn. Een paar maanden geleden kwam ik in Gronsveld – bij de uitgang van het Savelsbos – dit prachtige exemplaar tegen. Met name de tekst sprak mij als Limburger pur-sang bijzonder aan.

Jan Maessen (Brunssum)

Het devote Brabants Landschap

In de winter-editie van het “Brabants Landschap” constateert de Stichting Het Noordbrabants Landschap, dat de landschappelijke ligging van het religieus erfgoed tot dusver buiten beeld is gebleven.

Maar dat gaat veranderen. Het zijn niet langer alleen de houtwallen, molens, boerderijen en bakhuisjes, maar ook kruisen, kapellen en torens stofferen het buitengebied, niet enkel op aangename wijze, maar zijn tevens de getuigen van de geloofsovertuiging van onze voorouders.

In het blad worden vervolgens zo'n 44 kruisen en kapellen afgebeeld en beschreven, waardoor een goede indruk ontstaat van de rijkdom aan klein religieus erfgoed, die de Provincie Noord-Brabant te bieden heeft.

Jaarverslag Stichting Kruisen en Kapellen Venray

Het oude jaar is nog maar nauwelijks verstreken, of het Jaarverslag van de Venrayse stichting valt weer in de bus.

Het bestuur van de stichting, aldus het verslag, vergaderde in 2008 drie keer: waar vind je nog zo'n bestuur, dat slechts drie keer per jaar bijeenkomt en toch een bestand van 72 kruisen en kapellen beheert ?

Verder lezend komt de oplossing. Er zijn zo'n tiental vrijwilligers met wie het bestuur maandelijks overleg pleegt. En dat is nodig, want de stichting heeft een eigen atelierruimte, waar allerlei onderhoudswerkzaamheden worden verricht. Ruim 2.500 uur besteedden de vrijwilligers van de stichting in 2008 aan de Venrayse kruisen en kapellen.

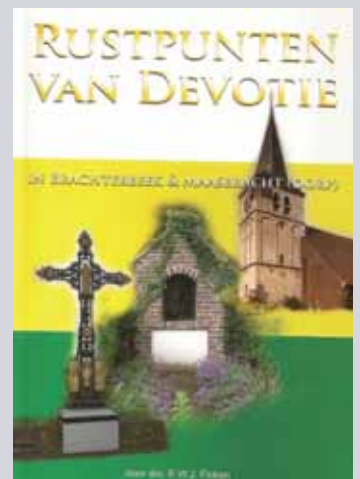

Pas verschenen

- Lees én wandeltip -

Rustpunten van devotie in Brachterbeek & Maasbracht (-Dorp)

In de nog jonge gemeente Maasgouw werd onlangs een informatief boekje uitgegeven over alle wegkruisen, kapellen, kerken en heiligenbeelden in de dorpen Brachterbeek en Maasbracht (-Dorp). 'Rustpunten van devotie in Brachterbeek & Maasbracht (-Dorp)' bevat een schat aan informatie en fotomateriaal over het plaatselijke religieuze erfgoed. De auteur Erik Ficken geeft – na een inleidende uitleg over wegkruisen, kapellen en kerkgebouwen – per beschreven monument een objectbeschrijving, een korte historische schets en aanvullende wetenswaardigheden. Deze uitgave kwam onder andere tot stand naar aanleiding van het 450-jarig bestaan van het bisdom Roermond. In Maasgouw bestaat het voornemen binnen afzienbare tijd een boek te publiceren over alle kerken, kapellen en wegkruisen in de hele gemeente. Rustpunten van devotie in Brachterbeek & Maasbracht (-Dorp), door drs. E.W.J. Ficken; voor nadere informatie kan contact worden opgenomen met de parochies H. Hart van Jezus in Brachterbeek en H. Gertrudis in Maasbracht (-Dorp).

Wiel Oehlen

